

ZDRAVOTNÝ STAV SMREČÍN, OZDRAVNÉ OPATRENIA REALIZOVANÉ ŠTÁTNYM PODNIKOM LESY SR BANSKÁ BYSTRICA V ROKU 2003 A NÁVRH OPATRENÍ NA ROK 2004

Ján Štefánik, Ján Švančara

Úvod a problematika

Aj v odborných kruhoch sa rôznia názory na globálne otepľovanie a tým na meniace sa ekologické podmienky. Extrémne klimatické zmeny zvyšujú nielen riziko kalamít, ale aj to, že interval ich opakovania sa skraca. Tým sa komplikuje odborné obhospodarovanie hlavne z pohľadu ochrany lesov a hospodárskej úpravy lesov po ekonomickej i prevádzkovej stránke. Nepriaznivý zdravotný stav lesa je evidentný, či sa stotožníme s teóriou otepľovania a zmien klimatických podmienok, alebo nie. Lesnícky výskum a veda v spolupráci s lesníckou prevádzkou má veľkú a náročnú úlohu hľadať riešenia na zastavenie nepriaznivého trendu a stabilizáciu zdravotného stavu lesných ekosystémov.

Úloha je o to ťažšia a komplikovanejšia v čase, keď do lesníctva sa premietajú neustále spoločenské zmeny, ktoré sťažujú revitalizačný proces. Bohatá história lesníctva na Slovensku nás zaväzuje k tomu, aby sa krátkodobé ekonomické riešenia nepovyšovali nad princípy trvalo udržateľného hospodárenia a dlhodobé ciele lesov a lesníctva vôbec.

V septembri r. 2003 sa v Kováčovej konala konferencia za účasti lesníckych odborníkov z oblasti vedy, výskumu a lesníckej praxe s názvom „Ekologické dôsledky kalamít v lesných porastoch a ich odstraňovanie“. Spomíname to preto, že prof. Stolina v úvode svojho referátu uviedol, že v podobnej situácii sa nachádzala generácia lesníkov v 50. rokoch 20. storočia, kde boli postavení pred úlohu vytvoriť novú koncepciu ochrany lesa. Táto koncepcia mala byť chápaná z dlhodobého pohľadu a predovšetkým mala byť využiteľná v hospodársko-úpravníckom plánovaní.

Zdravotný stav smrečín

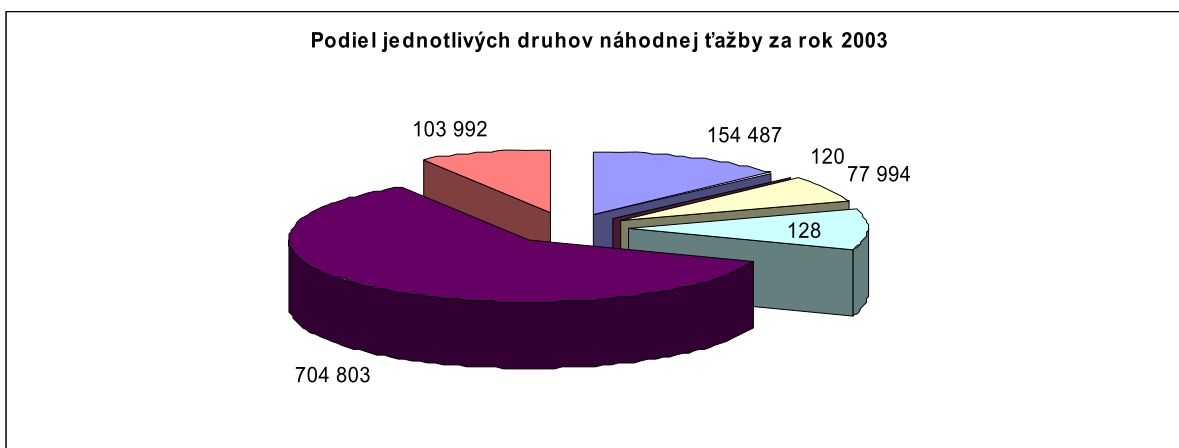
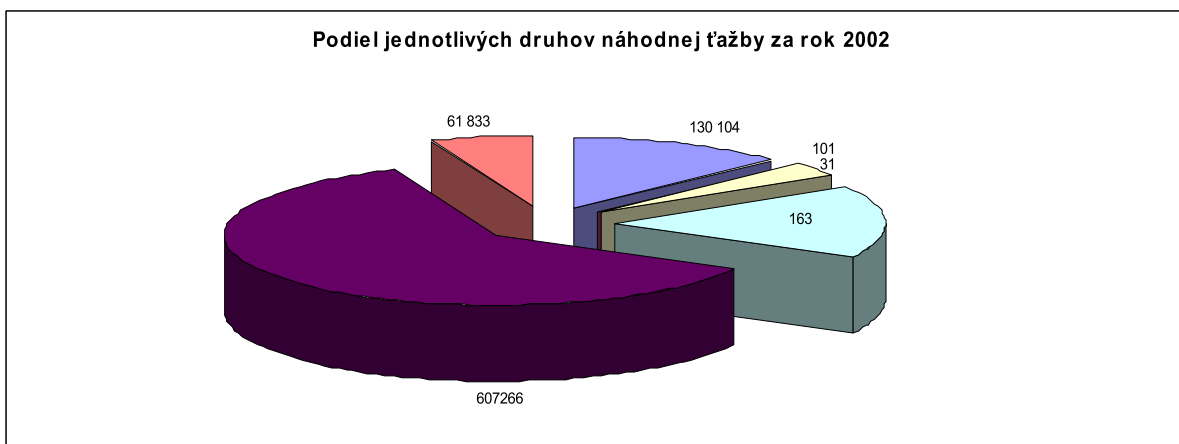
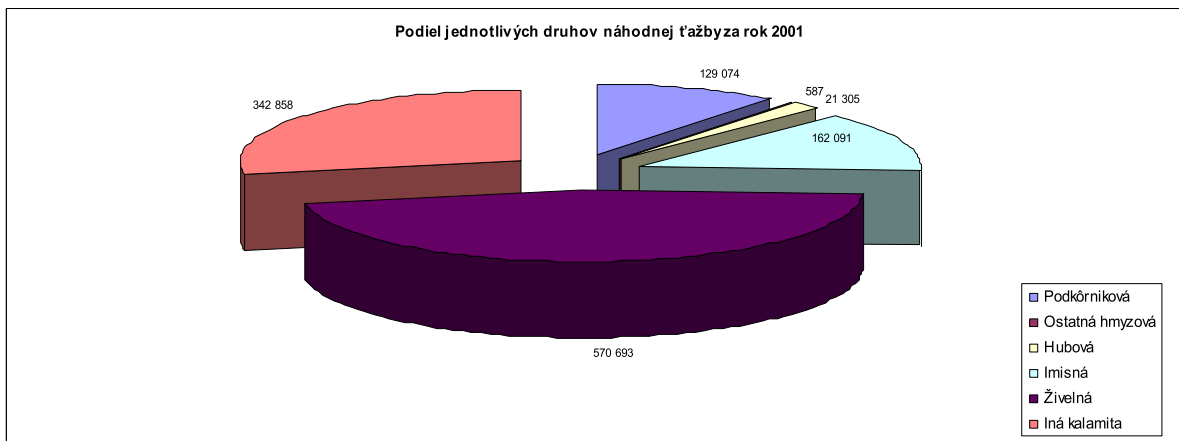
Zdravotný stav smrečín, objasnenie podstaty ich poškodenia, identifikácia škodlivých činiteľov a charakteristika ich špecifik je ťažiskovou problematikou v dnešnej ochrane lesa. V podmienkach Lesov SR, š. p., je v súčasnosti táto problematika a jej riešenie prioritou č. 1. V obhospodarovanom lese sa disturbačný jav (v ekologickom zmysle poškodenie lesa) považuje za škodlivý, ak jeho dôsledkom je výrazné zničenie alebo vyradenie väčšieho počtu stromov z porastu. Konkrétne limitné hodnoty, podľa ktorých by sa disturbačný účinok mal považovať za poškodenie porastu, či lesa, alebo za kalamitu, nie sú jednoznačne stanovené (STOLINA, 2003). Podľa doterajších lesníckych právnych noriem (§ 21 zákona č. 100/77 Zb. a ďalších) sú uložené odbornému lesnému hospodárovi určité povinnosti, ale nie je jednoznačne definovaná hranica poškodenia, ani výška náhodnej ťažby. Máme na mysli dôsledky vysokého podielu kalamít, hlavne v smrečinách, otázku záväznosti predpisov LHP i celkové posúdenie a riešenie problematiky obhospodarovania poškodených a kalamitne priredných lesných porastov. V tomto zmysle predkladáme i tento príspevok, použité štatistické údaje a spôsob ich prezentácie.

Posúdenie zdravotného stavu lesných porastov je možné vykonať z viacerých hľadísk a viacerými spôsobmi. Pre lesnú výrobu je prvým a rozhodujúcim ukazovateľom so značnou vypovedacou hodnotou podrobný rozbor výsledkov spracovávania náhodnej ťažby tak v jej celkovom objeme ako aj podľa jednotlivých škodlivých činiteľov a drevín. Prehľad o objeme spracovanej náhodnej ťažby za rok 2003 je uvedený v tab. 1.

Tabuľka 1. Stav a spracovanie náhodnej ťažby k 31. 12. 2003

Č.	Závod	Počiatočný stav k 1. 1. 2003	Kalamita spolu			Spracovaná			Zostáva spracovať			%sprac. z kalamity celkom
			Ihlič.	List.	Spolu	Ihlič.	List.	Spolu	Ihlič.	List.	Spolu	
1	Šaštín	120	9903	17528	27431	9858	17508	27366	45	20	65	99,8
2	Smolenice	3588	3806	16209	20015	3058	12816	15874	748	3393	4141	79,3
3	Palárikovo	330	594	14153	14747	594	14123	14717	0	30	30	99,8
4	Levice	0	827	21947	22774	827	21947	22774	0	0	0	100,0
5	Topoľčianky	101	2465	10730	13195	2465	10722	13187	0	8	8	99,9
6	Prievidza	324	16249	6971	23220	16248	6963	23211	1	8	9	100,0
7	Trenčín	434	6227	3824	10051	6204	3796	10000	23	28	51	99,5
8	P. Bystrica	3962	46358	6411	52769	43555	6338	49893	2803	73	2876	94,5
9	Žilina	4348	32908	2248	35156	31856	2123	33979	1052	124	1176	96,7
10	Čadca	4804	142139	363	142502	112957	363	113320	29182	0	29182	79,5
11	Námestovo	42945	81659	1118	82777	81354	1118	82472	305	0	305	99,6
12	L. Hrádok	30435	120476	1242	121718	112120	1138	113258	8356	105	8460	93,0
13	Beňuš	0	33174	996	34170	33174	996	34170	0	0	0	100,0
14	Č. Balog	62950	118301	4946	123247	115022	4936	119958	3279	10	3289	97,3
15	Slov. Ľupča	616	16468	2481	18949	16468	2481	18949	0	0	0	100,0
16	Žarnovica	50	8343	16380	24723	7772	14835	22607	571	1545	2116	91,4
17	Krupina	0	400	6491	6891	400	6491	6891	0	0	0	100,0
18	Kriváň	33471	102395	11969	114364	101654	11830	113484	741	139	880	99,2
19	R. Sobota	3301	30980	14042	45022	28761	13476	42237	2219	566	2785	93,8
20	Revúca	2472	26633	11810	38443	24434	11438	35872	2199	372	2571	93,3
21	Rožňava	1706	80572	3382	83954	66227	3268	69495	14345	114	14459	82,8
22	Košice	6164	126809	5965	132774	123751	5929	129680	3059	35	3094	97,7
23	Prešov	8732	33087	4370	37457	31652	4369	36021	1435	1	1436	96,2
24	Bardejov	978	7851	1525	9376	7851	1525	9376	0	0	0	100,0
25	Vranov	676	3164	4321	7485	2888	3873	6761	276	448	724	90,3
26	Sobrance	29	1168	3098	4266	1145	3082	4227	23	16	39	99,1
Spolu:		212535	1052956	194519	1247475	982295	187483	1169778	70662	7035	77697	93,8

Z údajov tabuľky plynie, že najvyššia ihličnatá kalamitná ťažba je lokalizovaná do OZ Čadca, Liptovský Hrádok, Čierny Balog, Kriváň, Košice, resp. Rožňava, Námestovo, kde osciluje v rozpätí 80 – 142 000 m³. Prehľad za rok 2003 je uvedený v tab. 2. a celkový vývoj v nasledujúcom grafe (obr. 1). Z uvedeného je zrejмый nárast náhodných ťažieb spôsobených hubovými patogénmi na úkor ostatnej kalamity.

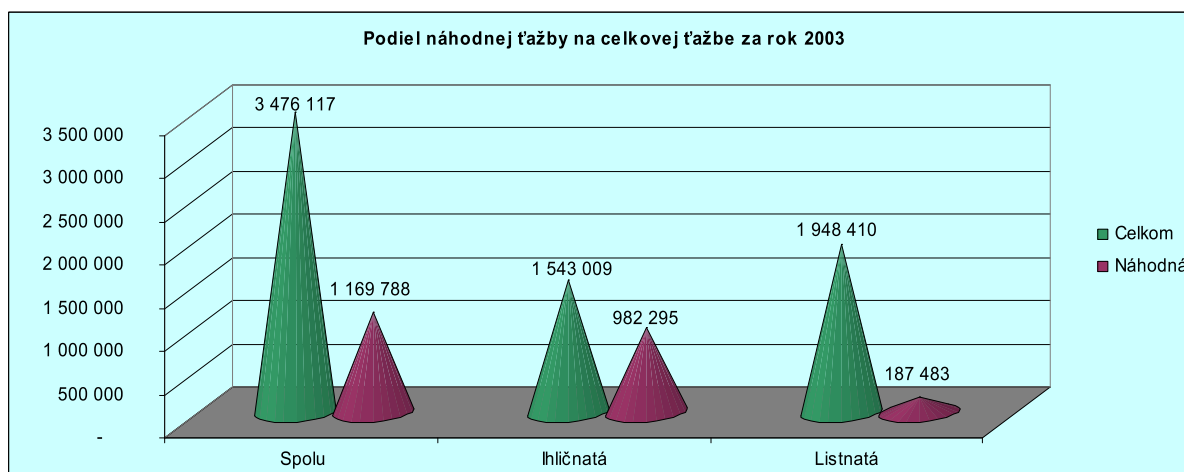
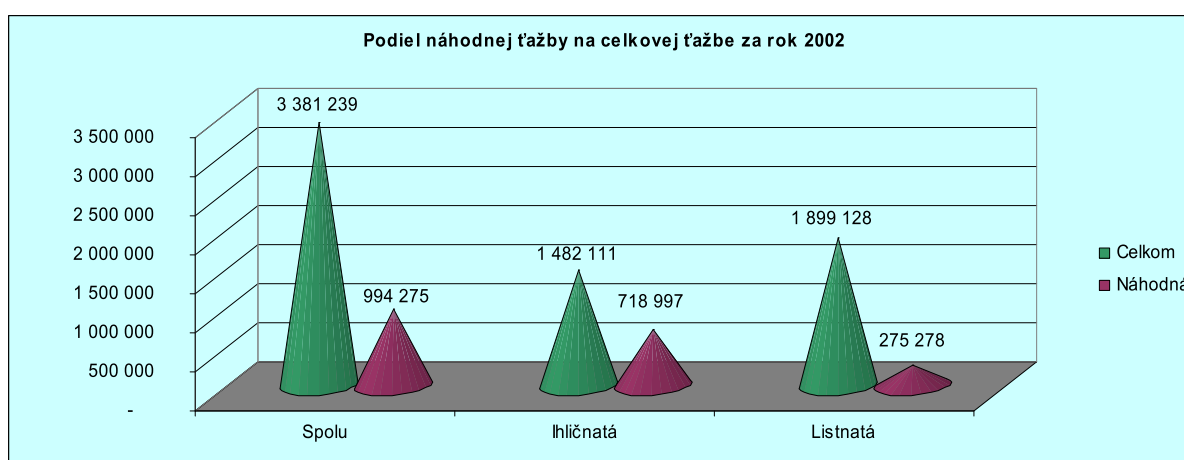
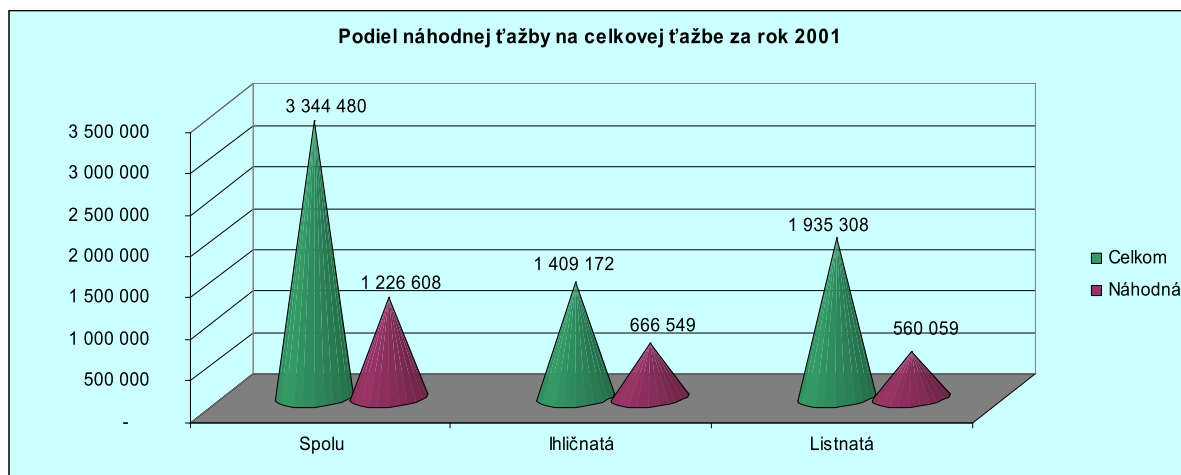

Obr. 1. Podiel jednotlivých druhov náhodnej ťažby za roky 2001 až 2003

Tabuľka 2. Stav a spracovanie náhodnej ťažby podľa jej druhov za rok 2003

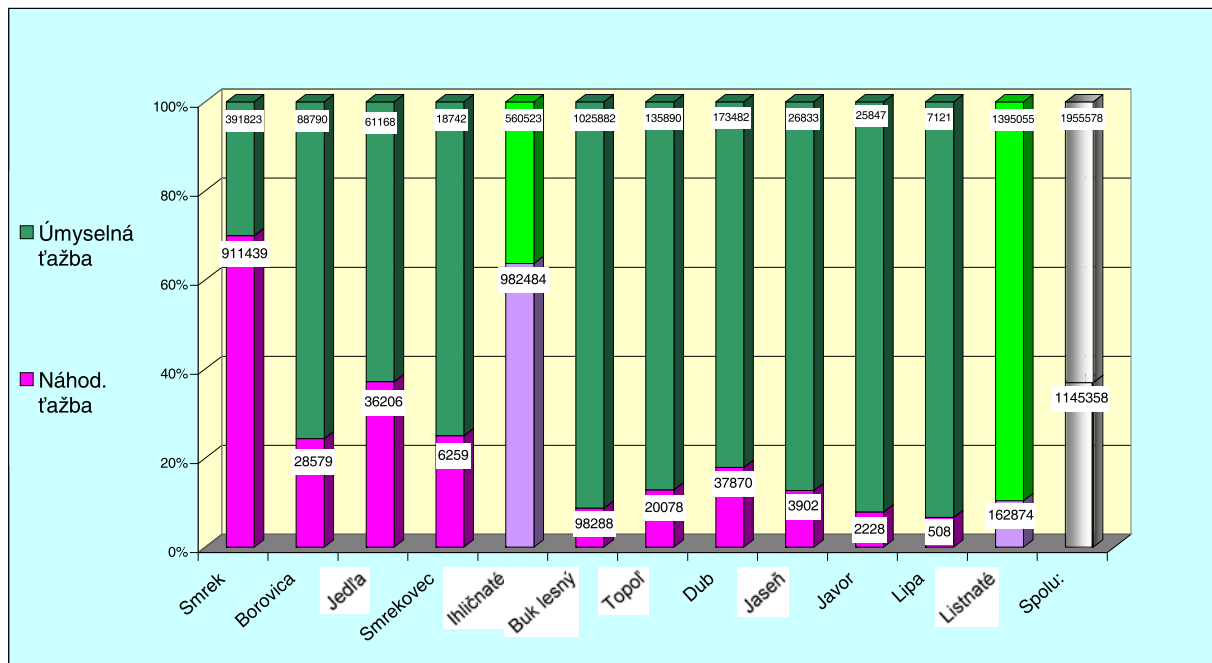
Druh náhod. ťažby	Drevina	Č.r.	Poč. stav	Prírastok	Spresnenie	Lapáky	Spolu	Spracovaná	Zostáva	
Kôrovcová	Smrek	1	3274	171725	-5015	5072	169984	150139	19845	
	Jedľa	2	0	1241	-7	0	1234	1234	0	
	Ost.ihlič.	3	74	3128	-27	6	3175	3114	61	
Ostatná	Smrek	4	0	81	0	0	81	81	0	
	Jedľa	5	0	0	0	0	0	0	0	
Hmyzová	Ost.ihlič.	6	0	0	0	0	0	0	0	
	Listnaté	7	0	40	0	0	40	40	0	
Hubová	Ihličnaté	8	897	98765	-5791	0	93871	69022	24849	
	Listnaté	9	20	9044	-22	0	9042	8972	70	
Imisná	Ihličnaté	10	5403	144292	-16453	0	133243	126989	6254	
	Listnaté	11	200	1430	-198	0	1433	1393	40	
ŽIVELNÁ	Vetrová	Smrek	12	180765	379742	3772	219	564279	548191	16088
	Snehová	Smrek	13	65	3398	-103	0	3360	2929	431
	Vetrová	Jedľa	14	3202	12309	-75	0	15435	15154	281
	Snehová	Jedľa	15	0	0	0	0	0	0	0
	Vetrová	Ost.ihlič.	16	2153	11772	-34	1	13891	13232	659
	Snehová	Ost.ihlič.	17	5	888	-3	0	890	583	307
	Vetrová	Listnaté	18	15025	116124	-223	7	130926	124327	6599
	Snehová	Listnaté	19	0	387	0	0	387	387	1
Iná kalamita	Ihličnaté	20	788	52381	344	0	53512	51627	1885	
	Listnaté	21	663	53654	-1629	16	52688	52365	323	
Celkom	Ihličnaté	22	196627	879722	-23392	5299	1052957	982295	70662	
	Listnaté	23	15908	180680	-2072	23	194516	187483	7033	
Spolu (22+23)	Ihlič. + Listn.	24	212535	1034937	-25464	5322	1247472	1169778	77694	

Celkový vývoj spracovania náhodnej ťažby za roky 2001 – 2003 je zobrazený v grafe (obr. 2). Pri približne zhodnom objeme celkovej náhodnej ťažby je zreteľný nárast podielu spracovanej náhodnej ťažby najmä u ihličnatých drevín, ktorý sa pohybuje v rozpätí 1.409 tis. m³ až 1.543 tis. m³. Príčinou je prakticky dvojnásobný nárast náhodných ťažieb spôsobených hubovými ochoreniami a to najmä u dreviny smrek.

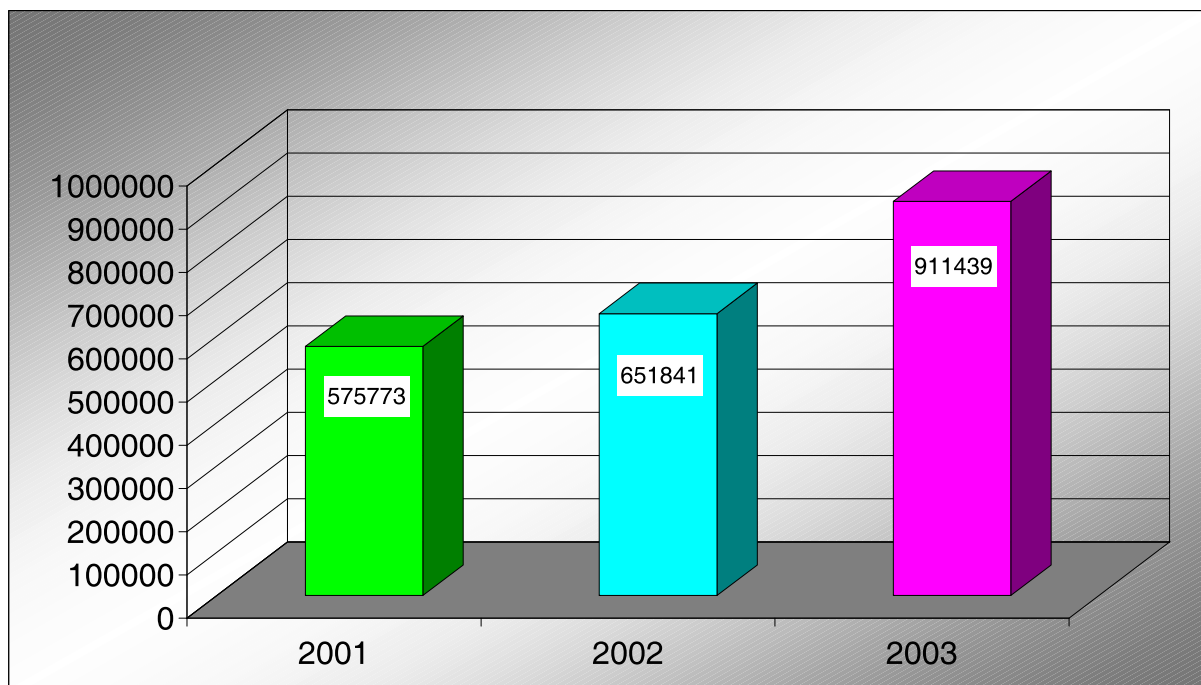

Obr. 2. Podiel náhodnej ťažby na celkovej ťažbe za roky 2001 až 2003

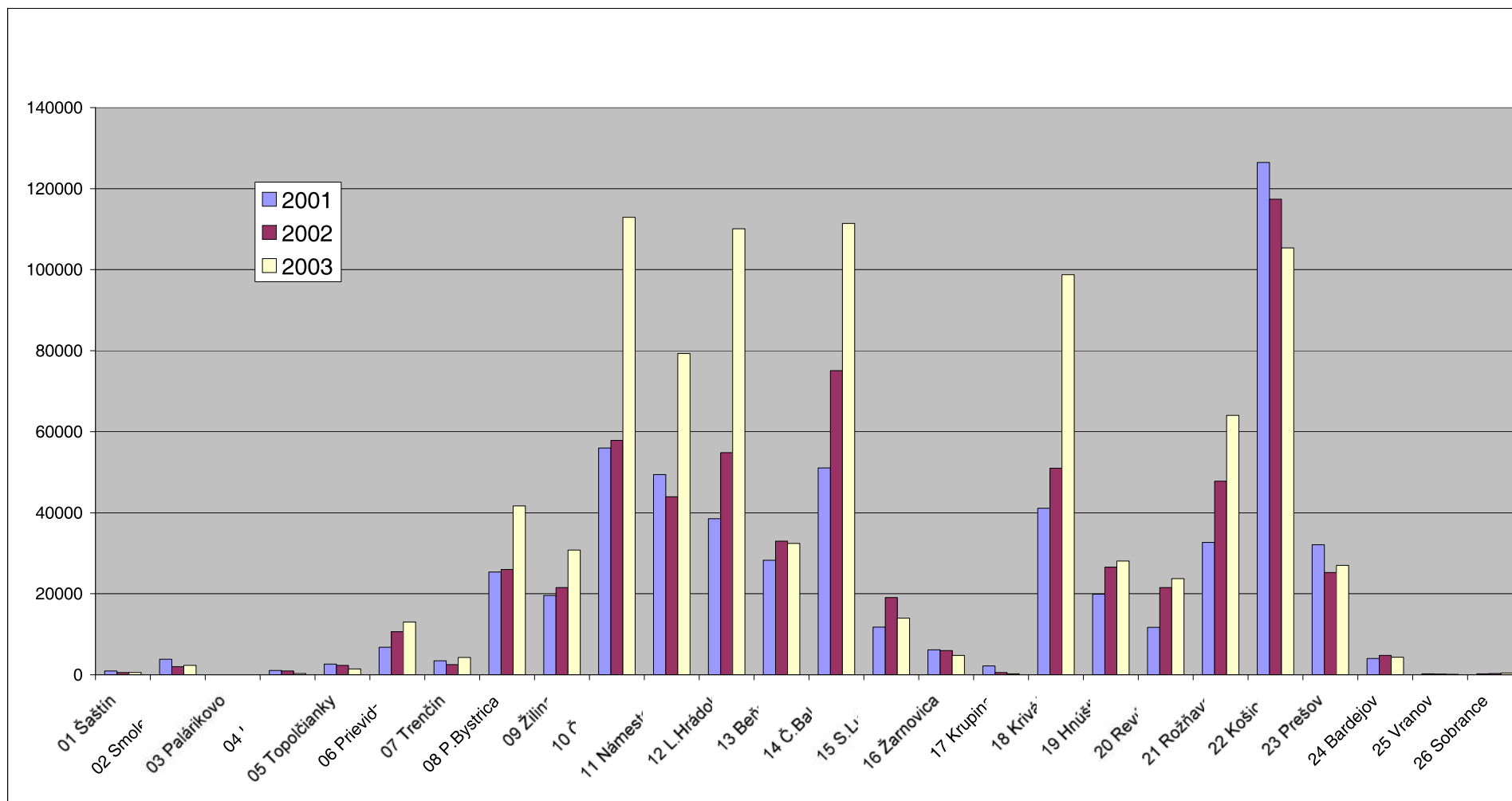
Podrobná analýza podielu jednotlivých drevín v celkovom objeme náhodnej ťažby je uvedená v grafickej prílohe obr. 3 a 4. kde je výrazný rozdiel v množstve náhodnej ťažby u dreviny smrek a ostatnými drevinami aj vzhľadom na celkovú výšku ťažby.

Obr. 3. Podiel náhodnej ťažby podľa drevín za rok 2003

Obr. 4. Trend rastu náhodnej ťažby v drevine smrek

Obr. 5. Náhodná ťažba za roky 2001 – 2003v drevine SM podľa OZ

Komplexný pohľad na zdravotný stav smrečín je prezentovaný v grafe (obr. 5), v ktorom je zobrazený stav náhodnej ťažby u dreviny smrek podľa jednotlivých odštepných závodov (OZ). Z grafu je zrejmé plošné rozloženie smrekových kalamít u najviac postihovaných OZ v roku 2003, kedy došlo u niektorých OZ k výraznému rastu náhodnej ťažby v tejto drevine. Pokiaľ nárast náhodnej ťažby v drevine SM z roku 2001 do roku 2002 bol len 11,67%, tak z roku 2002 do roku 2003 sa viac ako zdvojnásobil na hodnotu 28,48%.

Ozdravné opatrenia realizované v roku 2003

Za rok 2003 bolo z naplánovaných 48 635 tis. SK priamych nákladov na ochranu lesa vyčerpané 48 012 tis. SK čo je 98,72 %. V rámci plánu nákladov bol podiel nákladov na chemické prípravky (insekticídy, feromóny, fungicídy a herbicídy) viac ako 23 mil. SK.

Podľa mesačných hlásení z jednotlivých OZ bolo lapačovou metódou odchytené 68 mil. jedincov lykožrúta smrekového (*Ips typographus*) a takmer 82 mil. jedincov lykožrúta lesklého (*Ips chalcographus*). Nezistené množstvá uvedených ale aj iných škodcov boli po vyžiadaní odborného stanoviska z Lesníckeho výskumného ústavu Zvolen chemicky (Cyper 10 EM, Cyper NC 10 EM, Cyples ULV) likvidované na uskladnenom dreve v priebehu celého obdobia ich aktivity.

V rámci dotácií podľa schválených projektov ozdravných opatrení z požadovaných 16 835 tis. SK bolo pridelených 6 000 tis. SK a skutočne zrealizované ozdravné opatrenia boli v hodnote 7 210 tis. SK.

V záujme objektívneho hodnotenia možností a účinnosti opatrení realizovaných v rámci Lesov SR, š. p., je potrebné pripomenúť aj prekážky zo strany platnej legislatívy, ktoré sťažujú alebo úplne znemožňujú vykonávať základné ochrannárske opatrenia a činnosti. Pasívne sledovanie zhoršujúcej sa situácie najmä v piatom stupni ochrany prírody a následné komplikovanejšie a nákladnejšie opatrenia vykonávané v okolitých porastoch sú nielen legislatívno-právne rozporné, ale vylučujú účelnosť čerpanie prostriedkov na ozdravné opatrenia.

Návrh ozdravných opatrení na rok 2004

Plán nákladov na ochranu lesa pre rok 2004 bol ovplyvnený viacerými podmienkami. Jednou z najväčších sú predpoklady LOS nielen na vývoj početnosti jednotlivých škodcov ale najmä predpoklady vzniku náhodných ťažieb odvodené na základe situácie v roku 2003 a to zvlášť v oblasti hubových patogénov a ihličnatých drevín (SM). Priame náklady na rok 2004 sú naplánované vo výške 544 549 tis. SK, pričom podiel nákladov na chemické prípravky by mal byť približne rovnaký ako v roku 2003.

Dôležitou súčasťou v rámci ozdravných opatrení je požiadavka vyplývajúca z projektu ozdravných opatrení pre OZ Čadca, ktorá činí pre rok 2004 až 18 419 tis. SK. Prostriedky by mali byť použité na vykonanie vápnenia, prihnojovania a ostatných ozdravných opatrení v rámci vypracovaného projektu v lokalitách najviac postihnutých hubovým ochorením.

Záver

Cieľom tohto príspevku je poukázať na problematiku nepriaznivého zdravotného stavu smrečín a vykonané ozdravné opatrenia v roku 2003 v LSR, š. p. Hlavným cieľom je však upozorniť na dlhodobu neriešenú legislatívny problém týkajúci sa podielu náhodných ťažieb a kalamít v kontexte na hospodársko-úpravnícke plánovanie a to na stanovenie optimálnej výšky ťažby a predovšetkým jednoznačného určenia limitných hodnôt poškodenia porastov a následných povinností odborného lesného hospodára.

Kritický zdravotný stav smrečín v niektorých oblastiach Slovenska si vyžaduje koordinovaný prístup vlastníka, či užívateľa, spolu s orgánmi štátnej správy LH a

vyhotoviteľa LHP. Situácia v zdravotnom stave porastov je dosť vážna, preto je potrebné, aby boli prijaté konkrétne a nevyhnutné opatrenia na riešenie tejto problematiky.

Ing. Ján ŠTEFÁNIK

Ing. Ján ŠVANČARA

Lesy Slovenskej republiky, š. p.
generálne riaditeľstvo
Nám. SNP 8
975 66 Banská Bystrica